

คู่มือ

การจัดการความรู้

วิจัยเพื่อท้องถิ่นเขาทำกันอย่างไร

คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

การจัดการความรู้

วิจัยเพื่อท้องถิ่นเขาทำกันอย่างไร

ขั้นตอนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นมีขั้นตอน ดังนี้

1) **การพัฒนาโจทย์วิจัย** โจทย์วิจัยต้องมาจากพื้นที่เป็นหลัก ได้แก่ ปัญหา หรือความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นหรือชุมชนนั้นๆ ไม่ควรเป็นโจทย์วิจัยที่เกิดจากสิ่งที่ผู้วิจัยอยากจะทำเป็นหลัก ทั้งนี้จะเป็นสิ่งที่โชคดีมากหากประเด็นปัญหา และความต้องการของชุมชน ตรงกับสิ่งที่เราต้องการวิจัยพอดี

2) **การหาทีมวิจัย** สามารถจัดเวทีชาวบ้านและค้นหาชาวบ้านที่อยากทำวิจัยโดยเราสามารถสอบถามชาวบ้านและการสังเกตอาชีพที่เขาทำ บทบาทของเขาในชุมชน การแสดงความประสงค์และความคิดเห็นของเขาต่อปัญหาหรือสิ่งชุมชนต้องการประกอบกัน การได้ทีมวิจัยในท้องถิ่นที่มีความตั้งใจและมีศักยภาพจะช่วยให้งานวิจัยมีโอกาสที่สำเร็จได้มากขึ้น

3) **เขียนข้อเสนอโครงการ** ทั้งนี้ข้อเสนอโครงการวิจัย **“ที่ใช้”** (ชัดเจน ตรงเป้า ตรงจุด เกาถูกที่คัน) นักวิจัยต้องทำการทบทวนวรรณกรรม (บทที่2) ให้ครบถ้วนสมบูรณ์ในแง่มุมต่างๆ ที่เราต้องการจะทำการวิจัย เพื่อให้ได้โจทย์ที่ชัดเจน ตรงเป้า และไม่ไปซ้ำซ้อนกับงานวิจัยที่ทำมาก่อน แล้วควรนำข้อเสนอโครงการวิจัยที่เขียนขึ้นนี้ไปอ่านให้ชาวชุมชนฟังอีกครั้ง (ชุมชนคือเจ้าของเรื่องตัวจริง) เพื่อจะได้ทราบว่าข้อเสนอโครงการนั้นเป็นสิ่งที่ตรงกับความต้องการหรือปัญหาของชุมชนนั้นๆ แล้วหรือยัง

4) **เปิดเวทีชี้แจงโครงการวิจัย** ในขั้นตอนนี้ชาวบ้านทั้งหมดบ้านหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะทราบว่ากำลังจะเกิดอะไรขึ้นต่อชุมชนของเขา นักวิจัยควรใช้กระดาษคลิปชาร์ตเขียนสิ่งที่สำคัญเกี่ยวกับโครงการวิจัย เช่น ชื่อโครงการวิจัย วัตถุประสงค์ สิ่งที่คาดว่าจะได้รับ ขั้นตอนการดำเนินงาน คณะทำงาน เป็นต้น แล้วติดกระดาษชาร์ตนั้นไว้ที่ศาลากลางหมู่บ้าน เพื่อให้ชาวบ้านได้เก็บเป็นข้อมูลประกอบในการประชุมหมู่บ้านและสามารถปะติดปะต่อเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับโครงการวิจัยได้โดยไม่ลืมหรือคลาดเคลื่อน ในขั้นนี้ผู้วิจัยจะต้องพยายามชี้แจงให้ชาวบ้านเข้าใจอย่างถูกต้องไม่คลาดเคลื่อนจากเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยที่ต้องการทำ

5) **สรรหาอาสาสมัครเพิ่มเติม** อาสาสมัครนักวิจัยจากชุมชนที่ได้ในวันจัดเวทีชาวบ้านอาจเปลี่ยนใจไม่ร่วมเป็นคณะวิจัย ขณะเดียวกันชาวบ้านคนอื่นๆ อาจสนใจและอยากเข้าร่วมในตอนหลัง เราสามารถเพิ่มอาสาสมัครได้ และแบ่งบทบาทหน้าที่ เช่น หน้าประชาสัมพันธ์อาจเป็น ผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

6) **ขั้นตอนการออกแบบในการเก็บข้อมูล** ต้องทำเครื่องมือวิจัยร่วมกับชุมชน ให้ชุมชนรู้สึกว่าเป็นเครื่องมือวิจัยเป็นของชุมชนเอง มิฉะนั้นจะกลายเป็นว่านักวิจัยเอาเครื่องมือไปให้ชุมชนเก็บข้อมูล ดังนั้นนักวิจัยต้อง“พาชาวบ้านคิด พาชาวบ้านคุย” เพื่อสร้างเครื่องมือร่วมกันด้วยคำถามง่ายๆ ตรงไปตรงมา

เช่น อยากรู้เรื่องอะไร จะเก็บข้อมูลอย่างไร จะใช้แบบสอบถามหรือแบบสัมภาษณ์ หรือจะต้องใช้วิธีเก็บข้อมูลอย่างไรกรณีที่เป็นประเด็นปัญหาที่อ่อนไหวที่อาจส่งผลกระทบต่อกันและกันของคนในชุมชน

7) ขั้นตอนการวิเคราะห์รวบรวมข้อมูล ชุมชนจะต้องเป็นผู้เรียบเรียงข้อมูลโดยมีนักวิจัยช่วยเหลือแนะนำ โดยในขั้นตอนนี้อาจมีการ**เพิ่มประสิทธิภาพ**โดยการไปดูงาน โดยนักวิจัยจะต้องวิเคราะห์เองว่าต้องดูงานเมื่อไหร่ อยากรู้ ซึ่งบางครั้งการเพิ่มประสิทธิภาพอาจต้องทำตั้งแต่ชี้แจงโครงการก็ได้ กรณีที่ขั้นตอนการชี้แจงโครงการอย่างเดียวไม่สามารถทำให้ชาวชุมชนได้เข้าใจกระบวนการหรือวัตถุประสงค์ของงานวิจัยได้

8) การคืนข้อมูล เป็นการนำข้อมูลที่เก็บได้นำเสนอต่อชุมชนและร่วมกันกำหนดรูปแบบของการดำเนินการวิจัย ระหว่างนักวิจัยและชาวชุมชน เช่น โครงการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาหรือเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนการสอน ในขั้นตอนการคืนข้อมูลนี้อาจทำให้ได้รูปแบบการเรียนการสอนแบบใดแบบหนึ่งที่คิดว่าจะมีประสิทธิภาพหรือแก้ปัญหามาบางอย่างได้

9) การนำรูปแบบมาปฏิบัติทดลอง เช่น โครงการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาหรือเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนการสอน ก็จะนำรูปแบบในข้อ 8 มาทดลองปฏิบัติคือนำมาทดลองสอนนักเรียนนั่นเอง

10) สรุปประเมินผล เป็นการประเมินผลที่ได้จากการปฏิบัติว่า สำเร็จมากน้อยเพียงใด หรือมีการเปลี่ยนแปลงใดๆเกิดขึ้นบ้าง มีอุปสรรค ปัญหาอย่างไร หลังจากที่มีการทดลองปฏิบัติ

11) เผยแพร่ สามารถทำได้หลายวิธี เช่น การเขียนบทความวิชาการ(ซึ่งอาจเผยแพร่ได้จำกัดเฉพาะวงวิชาการ) การเขียนบทความกึ่งวิชาการ หรือบทความลงในวารสารที่ไม่ใช่วารสารวิชาการโดยตรงแต่มีกลุ่มผู้อ่านที่กว้างกว่า

12) เขียนรายงาน (แบบมีส่วนร่วม) เป็นการเขียนรายงานร่วมกับชุมชนท้องถิ่น ซึ่งแม้เป็นขั้นตอนที่ยุ้งยากกว่าการเขียนโดยนักวิจัยเพียงฝ่ายเดียวแต่ก็สมควรที่จะทำ เพื่อให้ได้ข้อมูลและมุมมองของชุมชนมากที่สุด

จะเห็นได้ว่างานวิจัยท้องถิ่นในแต่ละขั้นตอนให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นอย่างมาก และเน้นผลของการพัฒนาไม่น้อยไปกว่าองค์ความรู้ที่จะได้จากโครงการวิจัย นักวิจัยจึงต้องมีความจริงใจต่อชุมชน มีจิตอาสา มีความอดทน และควรเข้าถึงความคิดและจิตใจของชุมชนท้องถิ่นให้มากที่สุด

การจัดการความรู้

Knowledge Management

- เครื่องมือของนักปฏิบัติเพื่อการบรรลุเป้าหมาย พัฒนางาน พัฒนาคน พัฒนาองค์กรให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ และเกิดความเชื่ออาทรระหว่างกันในการทำงาน
- เป็นการดำเนินการเกี่ยวกับการกำหนดความรู้หลักที่จำเป็นหรือสำคัญต่องาน การเสาะหาความรู้ที่ต้องการ การปรับปรุง หรือสร้างความรู้บางส่วนให้เหมาะกับงานของตน การประยุกต์ใช้ความรู้ในงานของตน การนำประสบการณ์จากการทำงานและการประยุกต์ใช้ความรู้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสกัด "ขุมความรู้" การจัดบันทึก "ขุมความรู้" และ "แก่นความรู้" สำหรับไว้ใช้งาน ปรับปรุงเป็นชุดความรู้ที่ครบถ้วน ลุ่มลึกและเชื่อมโยง เหมาะต่อการใช้งานมากขึ้น
- แหล่งความรู้มี 2 แหล่งใหญ่, คือ
 - 1) ความรู้ที่มีอยู่ในตัวคน (Tacit knowledge)
 - 2) ความรู้ชัดแจ้งที่ถูกบันทึกไว้เป็นตำรา ทฤษฎี ต่างๆ (Explicit knowledge)

ระบบการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

- ระบบทรัพยากร
- หน่วยงานจัดการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- นักบริหารวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- สถาบันวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- นักวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- นักวิจัยเชิงทฤษฎี
- ระบบข้อมูลเพื่อการวิจัยท้องถิ่น

ผลที่คาดหวังของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

1. ในระดับโครงการ

1.1 ชุมชนสามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง สามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยอาศัย การตัดสินใจ ผ่านข้อมูล ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

1.2 เกิดความรู้ในท้องถิ่น และเป็นประโยชน์กับท้องถิ่นโดยตรง

1.3 เกิดกระบวนการเรียนรู้ โดยคนท้องถิ่นเอง ทำให้คนท้องถิ่น “เก่ง” ขึ้น

1.4 เกิดกลไกการจัดการ หรือองค์กรภายในชุมชน ที่จะดำเนินงานต่อไป

2. ในระดับเหนือโครงการ องค์ความรู้ที่ได้จากโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นสามารถนำมาสังเคราะห์ เชื่อมโยงระหว่างงานวิจัย และพัฒนา เพื่อยกระดับองค์ความรู้ และสามารถผลักดันแนวคิด มาตรการ นโยบาย หรือระบบ และกลไก ภายในประเทศ ที่จะเอื้อต่อการพัฒนา คุณภาพชีวิตของชุมชนท้องถิ่นมากขึ้น

รูปแบบการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

การวิจัยแบบเต็มรูปแบบ (PAR)

“เป็นปัญหาของชาวบ้าน ชาวบ้านเป็นทีมวิจัย และมีปฏิบัติการเพื่อแก้ปัญหา”

สร้างความรู้จักภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ชุมชนสั่งสมมา และจากบทเรียนการทำงานของท้องถิ่นในอดีต เพื่อนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการทดลอง แก้ปัญหาของตนเอง ทั้งระดับบุคคล ครอบครัวยุ กลุ่มคน ชุมชน ท้องถิ่น และระดับเครือข่าย ผ่านการวางแผน ดำเนินการ ติดตาม ประเมิน สรุปผล และรับผิดชอบร่วมกันของชุมชน

เน้นกระบวนการแก้ปัญหาสังคมในทุกประเด็น ศึกษากระบวนการเคลื่อนไหวของชุมชนท้องถิ่น ในบริบทหนึ่งๆ ต่อการแก้ปัญหาที่ชุมชนท้องถิ่นร่วมกันดำเนินการ

เน้นการทดลองเปรียบเทียบ และทดสอบปัจจัยต่างๆ ศึกษา ทดลอง ทดสอบหลายๆ ทางเลือก เพื่อหาทางเลือกที่มีประสิทธิภาพ คุ่มค่าและคุ้มทุนที่สุด โดยเน้นการพึ่งตนเองเป็นหลัก

รูปแบบการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

การวิจัยทางเลือกใหม่เพื่อท้องถิ่น

พัฒนามาจากแบบแรก เพื่อให้สอดคล้องกับศักยภาพ ของท้องถิ่น และกลุ่มคน

การวิจัยเบื้องต้น เป็นกระบวนการพัฒนาโจทย์วิจัย และการรวบรวมความรู้ รวมถึงการเตรียมชุมชน เตรียมทีมวิจัยชาวบ้าน เพื่อวางแผน และแก้ปัญหาในเบื้องต้น หรือพัฒนา ไปสู่งานวิจัย ได้มีรูปแบบต่อไป

การวิจัยที่เน้นการถอดความรู้และรวบรวมองค์ความรู้จากการทำงานพัฒนาของชุมชน เป็นเรื่องที่ชุมชนอยากรู้ อยากรวบรวมความรู้ของตนเอง และชุมชนร่วมกัน ทำงานวิจัย โดยไม่ได้มุ่ง แก้ปัญหาชุมชนมากนัก

การวิจัยเชิงความร่วมมือ เป็นการสนับสนุน การสร้างความรู้ ร่วมกับหน่วยงาน หรือภาคีอื่น ๆ เพื่อให้เกิดความร่วมมือ ในการทำงานเพื่อชุมชนท้องถิ่น เป็นความร่วมมือ ทั้งในแง่การมีเป้าหมายเพื่อท้องถิ่น ความร่วมมือของคนหรือทีมงาน การสนับสนุนปัจจัย และทุนดำเนินการร่วมกัน งานวิจัยลักษณะนี้ จะมุ่งสร้างวิธีการทำงาน ที่เป็นทางเลือกใหม่ ของภาคีภายนอก ร่วมกับคนท้องถิ่น ต่อการพัฒนา และแก้ปัญหาท้องถิ่น โดยมุ่งสร้างสิ่งต่อไปนี้

แหล่งทุนสนับสนุนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

- ในองค์กร (มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่)
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
- สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)
- องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น